

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII Международная научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2023

**МУЛЬТИПЛИКАЦИЯЛЫҚ ФИЛЬМ ЖАНРЫНДАҒЫ АУДИОВИЗУАЛДЫ
АУДАРМА МӘСЕЛЕЛЕРІ («АҢДАР ШАҒАРЫ» АҒЫЛШЫН
МУЛЬТИПЛИКАЦИЯЛЫҚ ФИЛЬМІ НЕГІЗІНДЕ)**

Габдулрахимова Аружан Ардаққызы

pridymala_nick@mail.ru

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, филология факультетінің
4- курс студенті, Астана, Қазақстан.
Ғылыми жетекшісі – Мұратова Г.Ә.

Фильмдердің қоғамдағы рөлі ондаған жылдар бойы әр түрлі саладағы мамандардың қызығушылығын тудырды. XX ғасырдың басынан бастап бүгінгі күнге дейін фильмдер біздің құндылықтарымыз бен сенімдерімізді бейнелейтін және мінез-құлқымызға әсер ететін, мәдениетімізді қалыптастыруда маңызды рөл атқарады.

Ресейдегі кинофильмдер мен телебағдарламалардың жетекші аудармашыларының бірі А.Козуляев өз мақаласында атап өткендей, тек "салыстырмалы түрде жақында аударма теориясының зерттеушілері "аудиовизуалды аударма" - аударманың жеке түрі ғана емес, сонымен бірге тәуелсіз зерттеу саласы деп келісті". Сол мақалада ол орыс академиялық дәстүрінде аудиовизуалды аударма 1973 жылы алғаш рет Ю.М. Лотман айтқан "фильм аудармасына", сондай-ақ 1990 жылы Ф. Тарасов ұсынған "креолизденген аудармаға" дейін азайғанымен, аудиовизуалды аударманы мұндай тар шеңберге қоюға болмайтынын айтады. Аудиовизуалды аудармада аудармашы тілде бейнеленген мағынаны декодтаумен ғана шектелмейді. Сонымен қатар, аудармашыға білім мен кәсіптің көптеген салаларындағы білім, іскерлік пен дағды қажет. [1, 164 б]

Аудиовизуалды аударманың түрлеріне мыналар жатады:

- экраннан тыс дубляжға арналған аударма (voice-over) - түпнұсқа дыбыстық жол аударма тілге аударылған жаңасымен ауыстырылмайтын, тек дыбысы өшірілген және көрерменге естілетін болып қалатын аударма;

- 2D субтитрге арналған аударма - экранның төменгі жағында мәтін ретінде пішімделген аударма. Аударма, барлық әлемдік стандарттарды ескере отырып, екі жолмен шектеледі, ал екінші жолдың біріншіден қысқа болмағаны жөн, өйткені бұл экран аумағын көрнекі түрде азайтады; жолдағы таңбалар саны және оқу жылдамдығы көрерменге тікелей байланысты (мысалы, балалар ересектерге қарағанда әлдеқайда баяу оқиды) т.б. Сонымен қатар, қазір әртүрлі құрылғыларда хабар тарату үшін бөлек дизайн нұсқалары бөлінген: кинотеатрда көру үшін бөлек, теледидарда немесе компьютерде көру үшін бөлек, планшеттер мен смартфондар үшін бөлек, бұл экран аймағындағы үлкен айырмашылықпен түсіндіріледі;

- Балаларға арналған көркем және анимациялық туындылар мен ойындарды дубляжға арналған аударма – бұл басқалармен қатар, көрермендердің жас санатымен шектелетін аударма – ал балаларға арналған аударма ересектерге арналған аудармадан айтарлықтай ерекшеленеді, өйткені бұл екі санаттың интеллектуалдық деңгейі адамдар өте әртүрлі. Бұл балалар арасында да біркелкі емес, өйткені фильмдер мен мультфильмдер әртүрлі жас санаттары үшін де бар: ең кішкентайлар үшін, мектеп жасына дейінгі балалар үшін, бастауыш мектеп жасындағы балалар үшін, дүниетанымы айтарлықтай ерекшеленетін жасөспірімдер үшін. Тағы бір ескеретін жайт, сериалды жасау кезінде оны жасаушылар кейіпкерлер өмір сүретін және аударма жасау үшін аудармашы білуі керек тұтас дүниені ойлап табады;

- толық дубляждағы аударма (lip-syng) – сөйлеушінің ернінің қимылы дубляж жасаушы оқитын аударма мәтінімен (идеалды) толық сәйкес келуі керек аударма. Шом атап өткендей, «кәсіби толық дубляж әлемінде аударма процесінде ең жоғары басымдық ерін үндестігіне

және аударылған мәтіннің фонетикалық бейнесіне беріледі». Яғни, кей жағдайда «мәтінді актерлардың еріндеріне келтіру» идеалы үшін аудармашы мағынаны құрбан етуі мүмкін;

- 3D субтитрге арналған аударма – бұл өз кезегінде фильмнің көрнекі суретінің бөлігі болып табылатын мәтін ретінде жасалған аударма. [1, 165 б]

Білім беру саласы. Фильмдер дәстүрлі оқыту әдістеріне қарағанда тиімдірек болатын визуалды және эмоционалды тәжірибені қамтамасыз ететін күшті білім беру құралы бола алады. Мысалы, тарихи фильмдер өткен оқиғаларды өмірге әкеліп, оларды контексттеуге және ізгілендіруге көмектеседі. Сол сияқты, деректі фильмдер көрермендерді әлеуметтік, экологиялық және саяси мәселелер бойынша ақпараттандырып, тәрбиелей алады. Фильмдер сонымен қатар көрермендерді әртүрлі әдет-ғұрыптармен, нанымдармен және дәстүрлермен таныстыру арқылы мәдениет пен ризашылық туралы хабардар болуға ықпал ете алады.

Әлеуметтік сала. Фильмдер біздің қоғамның құндылықтарын, сенімдері мен көзқарастарын көрсетіп, қалыптастыра алады. Олар адамдарды біріктіретін және әлеуметтік келісімге ықпал ететін ортақ мәдени тәжірибені қамтамасыз ете алады. Фильмдер біздің ойлауымыз бен мінез-құлқымызға да әсер етуі мүмкін, ал зерттеулер бұқаралық ақпарат құралдарының әсері біздің сенімдерімізге, көзқарастарымызға және мінез-құлқымызға әсер етуі мүмкін екенін көрсетеді. Мысалы, инклюзивтілік, төзімділік және эмпатия сияқты жағымды әлеуметтік құндылықтарды насихаттайтын фильмдер толерантты және әділетті қоғам құруға көмектеседі.

Саяси сала. Фильмдер қоғамдық пікірді қалыптастыру және саяси шешімдерге әсер ету арқылы саясатқа айтарлықтай әсер етуі мүмкін. Саяси Фильмдер маңызды мәселелер туралы хабардарлықты арттырып, көрермендерді дауыс беру немесе белсенді іс-шараларға қатысу сияқты әрекеттерге итермелеуі мүмкін. Олар сондай-ақ демократия мен сөз бостандығын ілгерілетуге көмектесетін басым түсініктерге қарсы тұра алады. Дегенмен, фильмдерді белгілі бір саяси идеологияны немесе күн тәртібін алға жылжыту арқылы насихаттау мақсатында да пайдалануға болады.

Фильмдердің білім беру, әлеуметтік және саяси маңыздылығынан басқа экономикалық маңызы бар, өйткені киноиндустрия әлемдік экономикаға айтарлықтай үлес қосады. Фильмдерді шығару, тарату және тұтыну жұмыс орындарын ашады, табыс әкеледі және экономикалық өсуді қамтамасыз етеді.

Көптеген артықшылықтарына қарамастан, фильмдер қоғамға кері әсер етуі мүмкін. Мысалы, зорлық-зомбылықты немесе қате стереотиптерді насихаттайтын фильмдер қоғамға қиян тигізетін көзқарастар мен мінез-құлықтарды қалыптастыра алады.

Қорытындылай келе, фильмдер біздің құндылықтарымызды, сенімдеріміз бен мінез-құлқымызды бейнелейтін және оларға әсер ететін қоғамды қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Олардың көптеген оң артықшылықтары болғанымен, олар кері әсер етуі мүмкін және біздің қоғамдағы рөлін түсіну үшін фильмдерге сыни көзқараспен қарау маңызды.

Соңғы жылдары анимациялық фильмдердің қоғамдағы рөлі айтарлықтай өскендігін атап өткен жөн. Балаларға арналған қызықты контенттен бастап, ересектерге арналған хикаяларға дейін анимациялық фильмдер оқиғаны баяндау мен көркем бейнелеудің қуатты құралына айналды. Ендігі кезекте біз анимациялық фильмдердің қоғамға әсер етуінің әртүрлі жолдарын, соның ішінде олардың білім беру, әлеуметтік және мәдени мәнін қарастырамыз.

Тәрбиелік мәні. Анимациялық фильмдер күрделі ұғымдар мен идеяларды білудің көрнекі және қызықты жолын ұсынатын білім берудің құнды құралы бола алады. Мысалы, анимациялық фильмдерді балаларға ғылымды, тарихты және әлеуметтік мәселелерді үйрету үшін пайдалануға болады. Олар сонымен қатар балаларды жаңа сөздермен және сөз тіркестерімен қызықты және тартымды түрде таныстыра отырып, тіл үйренуге ықпал ете алады. Анимациялық фильмдерді адамгершілік құндылықтарды насихаттау, балаларды мейірімділікке, эмпатияға және ұжымдық жұмыстың маңыздылығына үйрету үшін де пайдалануға болады.

Әлеуметтік мәні. Анимациялық фильмдердің де маңызды әлеуметтік мәні болуы мүмкін. Олар көрермендерді әртүрлі мәдениеттер мен дәстүрлермен таныстыра отырып,

эртүрлілік пен инклюзивтілікті насихаттай алады. Олар сондай-ақ стереотиптерді бұзуға және жағымды әлеуметтік құндылықтарды насихаттауға көмектеседі. Мысалы, әйел кейіпкерлері немесе маргиналдан шыққан кейіпкерлер бейнеленген анимациялық фильмдер гендерлік және нәсілдік теңдікті насихаттауға көмектеседі. Сонымен қатар, анимациялық фильмдер ортақ мәдени тәжірибені қамтамасыз ете алады, адамдарды жақындастырады және әлеуметтік тұрақтылықты сақтауға ықпал етеді.

Мәдени мәні. Анимациялық фильмдер де маңызды мәдени мәнге ие болуы мүмкін. Олар эртүрлі мәдениеттер мен олардың бірегей сипаттамаларының көрнекі көрінісін қамтамасыз ете отырып, мәдени дәстүрлер мен құндылықтарды сақтауға және насихаттауға көмектесе алады. Мысалы, «Коко» және «Моана» сияқты анимациялық фильмдер сәйкесінше Мексика мен Полинезияның бай мәдени дәстүрлерін көрсетеді. Осы орайда отандық «Алдар көсе», «Ақсаққұлан», «Қырық өтірік» сияқты қазақ халқының тұрмыс-тіршілігі, салт-дәстүрі, әлеуметтік жағдайы сияқты мәселелерді көрсететін, тәрбиелейтін анимациялық фильмдерді атап өтуге болады. Анимациялық фильмдер көрермендерге эртүрлі мәдени көзқарастарды тануға және ой қалыптастыруға мүмкіндік беретін мәдени алмасу алаңы ретінде де қызмет ете алады.

Экономикалық мәні. Анимациялық фильмдер экономикалық тұрғыдан да маңызды. Анимациялық фильмдерді өндіру және тарату әлемдік экономикаға үлес қоса отырып, жұмыс орындары мен табыс әкеледі. Анимациялық фильмдердің табысы сонымен қатар сауда және лицензиялау салаларына айтарлықтай әсер етіп, бизнес үшін қосымша кіріс ағындары мен мүмкіндіктер жасайды.

Аудармашылар тап болатын қиындықтар:

Қазақстанда стандартталған оқыту және сертификаттау бағдарламаларының болмауы. Жазбаша аударма курстарын ұсынатын бірнеше университеттер мен тіл орталықтары болғанымен, Қазақстанда аудиовизуалды аударманы сертификаттаудың ресми бағдарламасы жоқ. Стандарттаудың болмауы клиенттерге аудармашылардың жұмыс сапасын бағалауды қиындатады.

Қазақстандағы аудиовизуалды аударма технологияларының әсері:

Технология Қазақстандағы аудиовизуалды аударма индустриясына айтарлықтай әсер етті. Ең маңызды өзгерістердің бірі мазмұнды жылдам және тиімді аудару үшін жасанды интеллект пен табиғи тілді өңдеуді қолданатын машиналық аударманы дамыту болды.

Субтитрлер мен дубляждарды қолдану Қазақстанда, әсіресе киноиндустрияда да өсті.

Қазақстандағы аудиовизуалды аударманың болашағы зор. Қазақстандағы аудиовизуалды аударманың жай-күйі – ойын-сауық индустриясы өсе берген сайын қарқынды дамып келе жатқан дамушы сала. Аудармашылардың алдында тұрған мәселелерге қарамастан, стандартталған оқыту және сертификаттау бағдарламаларының болмауы, жоғары сапалы аудиовизуалды аударма қызметтеріне сұраныс артып келеді. Технологиялар жетілдіріле бергендіктен, осы өзгерістерге бейімделе алатын және Қазақстанда және одан тыс жерлерде тұтынушылар мен аудиторияның қажеттіліктеріне жауап беретін жоғары сапалы аудармаларды ұсына алатын аудармашылар үшін жаңа мүмкіндіктер пайда болуда.

Бүгінгі таңдағы елімізде аудиовизуалды аударманың жағдайын зерттеу мақсатында Walt Disney Animation Studios шығарған «Аңдар шаһары» анимациялық фильмінің аудармасын қарастырамыз. Бұл анимациялық фильм антропоморфты жануарлар қаласындағы құпияны ашу үшін алаяқ түлкімен бірігіп жатқан қоян полицейі туралы баяндайды. Фильм бүкіл әлемде, соның ішінде Қазақстанда кеңінен танымал болды. Алайда фильмнің қазақ тіліне аударылуы төменде сипатталған кейбір қиындықтарға тап болды:

Мәдени элементтер: «Аңдар шаһары» қазақ тіліне нашар аударылуы мүмкін мәдени сілтемелер мен әзілдерге толы. Мысалы, фильмде қазақстандық көрермендерге таныс емес болуы мүмкін американдық поп-мәдениет пен саясатқа қатысты ақпарат көптеп кездеседі. Аудармашылар осы мәдени ақпаратты қазақ контекстінде мағыналы болатындай етіп бейімдеудің жолын табуы тиіс.

Жалпы, «Аңдар шаһарын» қазақ тіліне аударуда фильмнің локализацияланған нұскасын сапалы түсіру үшін еңсеру керек түрлі қиындықтар бар. Аудармашылар дарынды дауыс актерлерін тез анықтай алуы, мәдени ақпаратты бейімдей алуы, ағылшын және қазақ тілінің тіл айырмашылығын түсінуі және аударманы орындауы керек. Осы қиындықтарға қарамастан, Қазақстанда кәсіби аудиовизуалды аударма қызметіне қажеттілік артып келеді және «Аңдар шаһары» сияқты фильмдердің танымалдығы жергілікті мазмұнды қамтамасыз етудің маңыздылығын көрсетеді.

«Аңдар шаһары» анимациялық фильмін қазақ тіліне мәнмәтін мен түпнұсқа мағынасын сақтай отырып аудару үшін әртүрлі аударма модификациялары қажет. Мұндай түрлендірулердің кейбірі мыналарды қамтиды:

Жалқы есімдерді транслитерация арқылы аудару – қазақ тілінде кириллица қолданылғандықтан, кейіпкерлердің есімдерін қазақ жазуы бойынша латын әліпбиінен транслитерациялауға болады.

Әзілдердің аудармасы. «Аңдар шаһары» -дағы әзілдер мен ойын сөздерді қазақ тіліне аудару қиын болуы мүмкін. Әзілдер қазақ аудиториясына түсінікті және әзіл-оспақ болуы үшін аудармашы қазақ тілінен аналогияларды қолдануы керек.

Мәдени элементтерді өзгерту: Жануарлар қаласы қазақстандық көрерменге түсіну қиын болатын көптеген мәдени сілтемелерді қамтиды. Аудармашы бұл бөліктерді қазақ мәдениеті мен дәстүріне сәйкестендіруі керек.

Диалектілерді өзгерту - Түпнұсқа мультфильмде кейіпкерлер ағылшын тілінің бірнеше диалектісінде сөйлейді.

Рифмаларды өзгерту - «Аңдар шаһары» мультфильмінде көптеген әндер мен рифмдер бар. Аудармашы балама сөздер мен өрнектерді пайдалана отырып, қазақ тіліндегі әндердің рифмалары мен әуенділігін сақтауы тиіс.

“Аңдар шаһары” мультфильмінің аудармасындағы мәселелер келесідей болуы мүмкін:

Әзіл-оспақ сәттерін аудару:

Мультфильмнің әзіл-оспақ сипатын басқа тілде сақтау маңызды, ол үшін тиісті әзілдер мен метафораларды қолдануға болады, сонымен қатар түпнұсқа әзілдің мағынасын жеткізу үшін сөздер мен сөз тіркестерін мұқият таңдау қажет. Мысалы, кейіпкерлер тиіннен автопортретін қалай тез сала алғанын сұрайтын сахнада түпнұсқаның мағынасын сақтау үшін “алақандағы тозандай” (it’s a piece of cake) өрнегін қолдануға болады.

Сөз айналымдарының аудармасы:

Сөз айналымдарын басқа тілдегі сәйкес ұқсастықтар мен синонимдерді қолдану арқылы сақтауға болады. Мысалы, кенгуру “бұл шайқаста кім жеңеді? Кенгуру!” (Who’s gonna win this battle? Kangaroo!), сөздердің ойыны мен мағынасын сақтау үшін “кенгуру” орнына “ор қоян” (hedgehog) сөзін қолдануға болады.

Музыкалық нөмірлерді аудару:

Музыкалық нөмірлерді ритм пен рифманы сақтау, сондай-ақ ұқсас сөздік ойындар мен метафораларды қолдану арқылы аударуға болады. Мысалы, “сөйлеуді доғар, мен жай ғана ән айтамын” әнінде (Don’t you worry ‘bout a thing), музыкалық ритмді және мағынаны сақтау үшін басқа тілдегі ұқсас сөздік ойындар мен рифмаларды қолдануға болады.

Диалектілер мен екпіндерді аудару:

Диалектілер мен екпіндерді тілдің тиісті лексикалық және фонетикалық ерекшеліктерін қолдану арқылы беруге болады. Мысалы, мультфильм кейіпкерлері әртүрлі екпіндер мен диалектілермен сөйлейді, оларды басқа тілдегі тиісті сөздер мен сөз тіркестерін қолдану арқылы жеткізуге болады.

Мәдени сілтемелерді аудару:

Мәдени сілтемелерді басқа тілдегі сәйкес ұқсастықтар мен баламаларды қолдану арқылы сақтауға болады. Мысалы, кенгуру “мен саған ескерттім, бұл шындық болу үшін тым керемет” деген көріністе (I told you, it was too good to be true) бұл сахнадағы сөйлем мағынасын жоғалтпас үшін осы тіркесті қолдануға болады.

Жалпы, «Аңдар шаһары» мультфильмін қазақ тіліне аудару кезінде өзіндік мағынасын сақтап, оны қазақ мәдениеті мен тіліне бейімдеу үшін түрлі аударма трансформацияларын пайдалану қажет.

Қорыта келгенде, зерттеу жұмысымыздың бірінші тарауында кино өнердің қазіргі жағдайы, кино өнер мен аударманың байланысы, аудиовизуалды аударманың негізгі ұғымдары және мультфильмдерді аударудың негізгі мәселелері қарастырылды.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Юнусова М. О. Проблемы аудиовизуального перевода в жанре мультипликационного фильма (на материале англоязычного мультипликационного сериала «Свинка Пеппа») //Актуальные вопросы филологической науки XXI века. — Часть 1.—Екатеринбург, 2017. – 2017. – С. 164-170.
2. Васильева, И. В. Языковые и культурные проблемы перевода мультипликационных фильмов: на материале мультфильма "Шрек". Кандидатская диссертация, 2019.
3. Ковальчук, И. Н. переводы мультипликационных фильмов: особенности и методы перевода. Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Лингвистика, 2014.
4. Шаймарданова, М. Особенности перевода английских наименований в мультфильме "Зверополис" на казахский язык. Материал международной научной конференции "Новые исследования в области лингвистики", 2020.
5. Официальный сайт казахстанского кинопроизводства - <http://kazakhfilm.kz>
6. Интернет-ресурс по переводу и мультипликационному поиску: Proz.com, Subtitling, TranslatorsCafe, а также ресурс, посвященный переводу на казахский язык.

ӘОЖ 347.78.034

ҚОҒАМДЫҚ-САЯСИ ЖӘНЕ АҚПАРАТТЫҚ ТІЛДІК БІРЛІКТЕРДІҢ ТІЛАРАЛЫҚ БЕРІЛУІ

Ганивал Лаура Монголханқызы

Ganivallaura@gmail.com

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Филология факультеті «Аударма ісі» мамандығының 2 курс магистранты
Қазақстан, Астана қаласы,
Ғылыми жетекшісі – ф.ғ.д., профессор Сәтенова С.К.

Қазіргі әлемде саяси коммуникацияның маңыздылығы артып келеді, оны дұрыс түсіндіру бірқатар әлеуметтік-саяси мәселелерді шешуге байланысты. Бір жағынан, саяси тілге деген қызығушылық заманауи өмірдің ерекшеліктерімен түсіндіріледі: ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуы, бұқаралық ақпарат құралдарының рөлі артып келеді, жаһандану тенденциясы қарқын алуда. Қоғамдық лексика айтарлықтай мәнге ие, сондықтан да қоғамдық-саяси ақпараттың аудармасы да негізгі мәселелердің санатына жатады.

Бүгінде шетелдерде болсын, Қазақстан Республикасында болсын қоғамдық-саяси аударма ең көп талап етілетін аударма болып табылады.

"Қоғамдық-саяси ақпараттық тілдік бірліктердің тіларалық берілуі" тақырыбының өзектілігін қазіргі жағдайда қоғамдық-саяси мәтіндерді аудару, насихаттау және идеологиялық күрестің құралы ретінде әрекет ете отырып, ерекше мәнге ие болатындығымен байланыстырамыз. Қазақ және ағылшын тілді аудиторияға бағыттап жыл сайын шығарылатын қоғамдық-саяси мәтіндердің көлемі ауқымды. Мұнда қоғам қайраткерлерінің сөйлеген сөздері; халықаралық, үкіметтік және қоғамдық ұйымдардың жарияланымдары;